

взаємодопомоги та взаємопідтримки [4]. До масових можна віднести проведення свят.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Фахівець із соціальної роботи повинен володіти всіма необхідними формами та методами соціальної роботи з молодими сім'ями, оскільки це передбачається професійними вимогами до посади соціального працівника. Проте, потрібно зауважити, що оволодіння усім розмаїттям форм та методів потребує багатьох вольових зусиль та зосередженої сумлінної праці. А від вміння соціального працівника організувати й застосувати набуті на практиці компетентності залежить життя та здоров'я людей, заради яких систематизуються та розробляються нові форми та методи соціальної роботи, зокрема з молодого сім'єю.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Анішина Н., Верба Д. Вдосконалення державного регулювання зайнятості молоді. *Україна: аспекти праці*. 2003. № 4. С. 14–22.
2. Служба соціальної підтримки сімей. URL: <http://zmcsssdm.at.ua/index/> (дата звернення 20.03.24).
3. Соціальний супровід сімей, які опинилися у складних життєвих обставинах : метод. посіб. / Зверєва І. Д. та ін. Київ : Держсоцслужба, 2006. 104 с.
4. Соціальні служби – родині: Розвиток нових підходів в Україні (перевидання) / за ред. І. Григи, Т. Семигіної. Київ : Вабанк, 2003. 128 с.
5. Трубавіна І. М. Соціально-педагогічна робота з неблагополучною сім'єю : навч. посіб. Київ : ДЦССМ, 2003. 132 с.
6. Тюптя Л. Т., Іванова І. Б. Соціальна робота (теорія і практика) : навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл. Київ : ВМУРОЛ “Україна”, 2004. 408 с.

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ З ПРОФІЛАКТИКИ ЖОРСТОКОЇ ПОВЕДІНКИ ПІДЛІТКІВ У ЗАКЛАДАХ ЗАГАЛЬНОЇ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ

Наталія Єсіна, Наталія Коловоротна

*Харківський національний педагогічний університет імені Г. С. Сковороди
esinanata81@gmail.com, kolovorotnana007@gmail.com*

Постановка проблеми. У сучасних кризових, військових умовах існування та розвитку нашої держави дуже важливою є проблема соціального сирітства. Опіка та піклування про таких дітей лежить на різноманітних соціальних інституціях. У нашій державі існує багато форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Якщо, у дитини не має можливості проживати з рідними батьками, то найкращою альтернативною формою влаштування виступає прийомна родина. Тільки завдяки прийомній сім'ї можна створити для дитини умови проживання наближенні до умов

біологічної родини. Ця форма забезпечує їй повноцінне соціальне виховання та всебічний розвиток.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз психолого-педагогічної літератури дозволив встановити, що проблемою сирітства, соціально-психологічним розвитком дітей-сиріт, умовами їх успішної соціалізації займалися Л. Артюшкіна [1], А. Полянничко [1], соціальну адаптацію дітей-сиріт розкрито в студіях Г. Бевз [2], К. Хлебцевич [7], особливості соціальної адаптації дітей-сиріт в умовах прийомної родини висвітлено в дослідженнях Т. Приходько [4], Я. Раєвська [6], змістом та напрямками соціально-педагогічної роботи з адаптації дітей-сиріт до умов прийомної родини цікавились Г. Бевз [2], В. Кузьмін [**Error! Reference source not found.**].

На основі аналізу наукових праць Л. Артюшкіна [1], А. Полянничко [1], К. Хлебцевич [7] ми вважаємо, що дитина-сирота – це дитина, яка тимчасово чи постійно перебуває поза сімейним оточенням унаслідок смерті або загибелі біологічних батьків.

Метою статті є дослідження сутності та особливостей соціально-педагогічної діяльності з профілактики жорстокої поведінки підлітків у закладах загальної середньої освіти.

Виклад основного матеріалу. Аналіз розвитку психолого-педагогічних особливостей дітей-сиріт свідчить про те, що втрата батьків призводить до тяжких наслідків становлення маленької особистості [3]. Умови життя дітей-сиріт характеризуються регламентованістю та обмеженим комунікативним колом, відсутністю можливості вільного спілкування. Довготривале незадоволення основних потреб (безпеки, уважного ставлення, турботи, емоційних контактів) може призвести до виникнення так званого феномену «сирітської хвороби», яка з часом може стати причинною значних фізіологічних, психічних та соціальних проблем. Можна зробити висновок, що тільки сім'я як найкраща форма влаштування, здатна забезпечити задоволення основних потреб дитини, надавати стимули для її подальшого розвитку, створювати стабільну атмосферу.

Відповідно до Закону України “Про охорону дитинства” прийомна сім'я – це сім'я, яка добровільно взяла із закладів для дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, від 1-го до 4-х дітей на виховання та спільне проживання [5].

Метою створення прийомних сімей є забезпечення належних умов для виховання в сімейному оточенні дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Прийомні діти влаштовуються в сім'ю до досягнення вісімнадцятирічного віку або до закінчення навчання у професійно-технічних чи вищих навчальних закладах, але не пізніше досягнення ними 23-річного віку.

Із приходом дитини у сім'ю досить важливим етапом у налагодженні сосунків між батьками та дітьми, а також подальшого життя є процес соціальної адаптації.

Узагальнення результатів проведеного аналізу наукових джерел (Г. Бевз [2], К. Хлебцевич [7]) дозволило визначити *соціальну адаптацію* дітей-сиріт у прийомній сім'ї як різновид соціальної адаптації особистості, що являє собою складний процес пристосування дитини до умов сімейного життя, формування адекватної системи стосунків із прийомними батьками. Результатом процесу соціальної адаптації є *адаптованість* особистості дитини як ступінь її пристосування до умов сімейного життя та сформованість адекватної системи стосунків із прийомними батьками.

На основі аналізу наукових праць Т. Приходько [4], Я. Раєвська [6] схарактеризовано фактори, які впливають на соціальну адаптацію дітей-сиріт у прийомній сім'ї:

- по-перше, це умови життя, які надаються в новій сім'ї, що сприяють розвитку та вихованню дитини;
- по-друге, це професійні уміння та особистісні якості прийомних батьків;
- по-третє, це шкільне життя дитини, яке займає досить багато часу та формує у неї комунікативні якості.

Проаналізувавши фактори, які впливають на успішну соціальну адаптацію дітей-сиріт в умовах прийомної сім'ї, визначаємо особливості цього процесу:

- врахування індивідуальних рис як самої дитини, так й прийомної родини;
- вивчення біологічної спадковості та соціального досвіду дитини до входження її в прийомну сім'ю;
- індивідуальна, загальна, матеріальна, фінансова та правова підтримка з боку держави [6].

При цьому, ефективність процесу соціальної адаптації дітей-сиріт в умовах прийомної сім'ї, залежить від комплексного підходу та професіоналізму суб'єктів адаптаційного впливу. Основною дієвою особою, яка відповідає за соціальну адаптацію дитини-сироти до умов прийомної родини, є соціальний фахівець.

Проаналізувавши наукові джерела Г. Бевз [2], В. Кузьмін [3] визначаємо соціально-педагогічну діяльність з адаптації дитини-сироти до умов прийомної сім'ї як вид професійної діяльності, що спрямована на конкретну дитину-сироту з метою вирішення проблем, які виникають у процесі пристосування її до нових умов прийомної сім'ї.

У своїй професійній діяльності з адаптації дитини-сироти до умов прийомної родини соціальний фахівець використовує наступні форми роботи: відвідування та спостереження за прийомною сім'єю; соціальний захист та підтримка прийомної родини; постійний телефонний зв'язок; проведення аналізу ефективності існування та діяльності прийомної родини; супровід в отриманні матеріальної та інших видів допомоги.

Проаналізувавши теоретичну складову (Т. Приходько [4], Я. Раєвська[6]) та практичний досвід роботи соціального фахівця з адаптації дитини-сироти у прийомній сім'ї можна виділити кілька важливих підходів та методів:

1. Індивідуальний підхід, орієнтований на врахування унікальних потреб та особливостей кожної дитини при розробці плану соціальної адаптації до умов прийомної родини. Соціальний працівник повинен провести індивідуальну оцінку потреб дитини, її рівня фізичного та психологічного розвитку, а також особливостей поведінки та соціалізації.

2. Підтримка прийомних батьків. Прийомні батьки відіграють важливу роль у процесі адаптації дитини до нового середовища. Соціальні працівники мають забезпечувати їм підтримку та допомогу у вирішенні проблем, які виникають під час соціальної адаптації. Важливо також забезпечити підтримку для розвитку навичок виховання дітей зі специфічними потребами та особливостями.

3. Робота з дитиною. Соціальні працівники повинні сприяти соціальній адаптації дитини у новому середовищі, допомагати у формуванні довіри до їхніх прийомних батьків, сприяти розвитку самооцінки та самоповаги, а також навичок міжособистісної взаємодії. Для досягнення цих цілей, соціальні працівники можуть використовувати різноманітні методи, такі як ігри, тренінги, психологічні консультації тощо.

4. Робота з біологічними батьками. У деяких випадках соціальні працівники можуть працювати з біологічними батьками дитини, щоб допомогти їм зрозуміти процес адаптації та відновлення стосунків зі своєю дитиною.

5. Сприяння навчанню та розвитку. Соціальні працівники мають забезпечувати дітям доступ до навчання та розвивальних програм. Важливо стимулювати дітей до розвитку та забезпечувати їхнє задоволення від вчення.

Розглянувши зміст, форми та методи роботи соціального фахівця у напрямку адаптації дитини-сироти до умов прийомної сім'ї визначаємо напрями цієї роботи:

1. Соціально-психологічний напрям, що має на меті встановлення комунікативних зв'язків між членами родини, формування позитивної атмосфери, набуття навичок відповідальності за власну поведінку та поведінку своїх рідних, розвиток умінь планування власної сім'ї.

2. Соціально-правовий напрям спрямований на розкриття основ житлового, сімейного, трудового та цивільного законодавства, основних прав і пільг, передбачених законодавством та гарантованих державою.

3. Професійний напрям розкривається через обміркований та правильний вибір професії.

4. Соціально-побутовий напрям характеризується уміннями та навичками планувати та розпоряджатися сімейним бюджетом, вести сумісне домашнє господарство, купувати продукти, доглядати за власним тілом, планувати сімейне дозвілля тощо [3].

Проаналізувавши теоретичну та практичну складову, виділяємо особливості соціально-педагогічної діяльності з адаптації дитини-сироти у прийомній сім'ї:

1. Комплексна оцінка потреб дитини, враховуючи її фізичний, емоційний і соціальний стан, для подальшої розробки індивідуального плану соціальної адаптації дитини-сироти до нових умов.

2. Правильний підбір прийомної сім'ї, яка здатна забезпечити дитині стійке та підтримуюче середовище [2].

3. Постійне навчання дітей-сиріт та прийомних батьків навичкам, які допоможуть їм інтегруватися в нове оточення.

5. Супровід прийомних родин та надання постійної підтримки як дитині, так і прийомній сім'ї протягом усього періоду адаптації [6].

6. Взаємодія соціального фахівця з іншими соціальними службами, освітніми і медичними установами та іншими органами і організаціями, які можуть забезпечити повноцінний розвиток дитини.

Висновки та напрями подальших досліджень. Таким чином, соціально-педагогічна діяльність з профілактики жорстокої поведінки підлітків у закладах загальної середньої освіти повинна бути комплексною, систематичною та спрямованою на використання індивідуального підходу до кожної особи, що сприяє будівництву безконфліктних відносин у підлітковому середовищі.

Перспективним напрямом подальшої дослідницької діяльності є розробка методичних рекомендацій для соціальних фахівців з профілактики жорстокої поведінки підлітків у закладах загальної середньої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Артющкіна Л. М., Полянничко А. О. Сирітство в Україні як соціально-педагогічна проблема (соціально правовий аспект) : монографія. Суми : СумДПУ ім. А. С. Макаренка, 2002. 268 с.
2. Бевз Г. Соціальна адаптація прийомних батьків у контексті замісної опіки над дітьми. *Українознавчий альманах*. 2014. Вип. 15. С. 173–176. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Ukralm_2014_15_55 (дата звернення: 27.09.2022).
3. Кузьмін В. В. Теоретичний аналіз проблеми інтеграції у суспільства дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: соціально-психологічний аспект. *Актуальні проблеми педагогіки, психології та професійної освіти*. 2017. № 1. С. 3–8. URL: <https://journals.uran.ua/apppfo/article/view/90071> (дата звернення: 22.11.2023)
4. Приходько Т. В., Товстоп'ят Я. Ф. Особливості соціально-психологічної адаптації дитини-сироти до життя у прийомній сім'ї. *Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право* : зб. наук. пр. 2010. № 3 (7). С. 96–100. URL: <https://ela.kpi.ua/handle/123456789/5456> (дата звернення: 30.09.2022).
5. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III : редакція від 05.10.2023, підстава 3265-IX. *Верховна Рада України. Законодавство України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення: 22.11.2023)

6. Раєвська Я. М. Особливості соціально-педагогічної адаптації дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у прийомній сім'ї та школі. *Молодий вчений*. 2015. № 2 (6). С. 431–434. URL: [http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_2\(6\)_110](http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2015_2(6)_110). (дата звернення: 30.09.2022).
7. Хлебцевич К. В. Соціальна адаптація дітей-сиріт засобами фізичного виховання і спорту : автореф. дис. ... канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02 / Харківська державна академія фізичної культури. Харків, 2007. 21 с.

ТРАНСФОРМАЦІЯ МОЛОДІЖНИХ КУЛЬТУРНИХ ТРЕНДІВ ПІД ЧАС ВІЙНИ: ВІДМОВА ПОПРИ ВЛАСНИЙ КОМФОРТ

Ярослава Кобка, Світлана Синепол

*Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка
yaroslavakobka@gmail.com, svitlanasinepol@gmail.com*

Науковий керівник: Лілія Кононенко

Постановка проблеми. Колізійні часи, що переживає наразі український народ – воєнна агресія з боку сусідньої країни, криза політичної влади, економічна нестабільність, вимушена міграція громадян тощо, – мають і культурні передумови. Акумулюючи суспільну думку, можна стверджувати що імплементація російської культури, зросійщення практично у всіх сферах суспільного життя були першою сходинкою для розвитку трагічних подій сьогодення, більше з тим – гранично важливою передумовою для них. Упродовж усього періоду незалежної історії українці масово споживали російський контент, цуралися своєї мови, культури. Кожному підлітку були відомі такі співаки як Інстасамка, Моргенштерн, Клава Кока, Раміль, Джоні. Їхня музика лунала з кожної музичної ятки, а відео миттєво поширювалися всіма доступними соціальними мережами. Дошкільнята говорили російською. Студенти із сіл, які переїздили у міста на навчання, переходили на російську, бо цуралися того, що вони із села.

Але від 24.02.2022 р. все змінилося, адже змінилися ми, змінився світ. А найголовніше те, що українці відчули, осмислили й зрозуміли справжнє, шовіністичне ставлення російських виконавців до себе. У відповідь на агресію, реакції росіян були різноманітними: хто замовк, хтось задонатив на армію противника, хтось розмістив «сторіс» із дописом: «Я за мір! Ми братья». Чи можна вважати такі неконкретні дії, без громадянського імперативу, підтримкою? Відповідь на це питання автори статті прагнули знайти упродовж кількох років.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В останнє десятиліття (з моменту російської агресії) експерти активно досліджують вплив російської культури на українське суспільство. Вони зазначають, що російська культура часто асоціюється з імперськими амбіціями та агресивними діями проти України. Останні роки свідчать про інтенсивні спроби російської пропаганди